

Clypeus Theologiæ Thomisticæ

In Tres Partes Divisus, Et Quinque Voluminibus Comprehensus

Tractatus de Beatitudine, de Actibus humanis, eorumque Moralitate, de
Virtutibus ac Donis, de Vitiis ac Peccatis, & de Legibus, nec-non
Dissertationem Theologicam de Probabilitate

Gonet, Jean-Baptiste

Coloniæ Agrippinæ, 1671

Art. II. Vtrum omnis actus humanus, tam internus, quàm externus,
aliquam bonitatem, aut malitiam moralem desumat à circumstantis?

[urn:nbn:de:hbz:466:1-78232](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-78232)

ARTICULUS II.

Utrum omnis actus humanus, tam internus, quam externus, aliquam bonitatem, aut malitiam moralem desumat à circumstantiis?

Partem negativam tenet Durandus in 2. diff. 38. qu. 1. ubi docet nullam circumstantiam (ut talis est) tribuere actui humano bonitatem aliquam, vel malitiam; quia cum illam tribuit, transit in rationem objecti, & desinit esse circumstantia. Unde hic Auctor agnoscit quidem circumstantias morales in ordine ad entitatem actus cui accidit; sed in ordine ad actum in moralis est, dicit non esse circumstantias, sed objecta. Hinc sententia faver noster Conradus hic qu. 19. art. 2. ubi concedit quidem actui exteriori, quod à circumstantiis recipiat bonitatem vel malitiam, sed id negat actui interiori, seu à voluntate elicito; eodem planè fundamento doctus, nimirum quia existimat omnia que sunt volita à voluntate, habere rationem objecti, subinde que non posse esse circumstantias.

S. I.

Conclusio affirmativa statuitur.

Dico tamen, omnes actus humanos, etiam interiores, desumere à circumstantiis aliquam bonitatem vel malitiam. Ita communiter Theologi cum S. Thoma hinc inde; ubi hanc assertionem probat ex analogia ad res naturales, in quibus bonitas & perfectio sumitur non solum à forma que dat speciem, sed etiam ab accidentibus, v. g. in homine bonitas & pulchritudo sumitur non solum ex forma, sed etiam ex figura; debita proportione, & aliis accidentibus: cum enim quodlibet ens creatum sit potentiale, tota plenitudo essendi ipsius non consistit in essentia, sicut in Deo, sed etiam in accidentibus essentia superadditis. Ergo pariter in actione humana bonitas non solum sumitur ex objecto, quod se habet ad modum formæ tribuens speciem, ut articulo præcedenti ostendimus, sed etiam à circumstantiis, que sunt quedam accidentia et adjecta.

Ratio vero à prædicta est, quia tales circumstantie possunt importare ordinem convenientie, vel inconvenientie ad rationem, sive ille sit eisdem rationis cum eo quem importat objectum, sive diversæ: non solum enim est disconveniens rationi furati, sed etiam furari in loco sacro, aut in tanta quantitate; atque adeo sicut actus, ex eo quod est tendentia in objectum, ut dicens ordinem convenientie, vel disconvenientie ad rectam rationem, accipit ab illo bonitatem, vel malitiam; ita & à circumstantia dicente similem ordinem ad rationem, accipit etiam aliquam bonitatem & malitiam. Hinc est quod SS. Patres, & Philosophi morales, minus in modum exaggerant malitiam & deformitatem, quam actus mali & peccati in se habent, vel à conditione personæ, vel à circumstantia, loci aut temporis. Nam ex conditione personæ aggravati peccatum docet Iliad. lib. sent.

A cap. 18. Peccata (inquit) qua incipientibus levia sunt, perfectis viris gravia deputantur. Tanto enim gravius cognoscitur esse peccatum, quanto maior qui peccat habetur. Crescit enim delicti cumulus iuxta ordinem meritorum, & sepe quod minoribus ignoscitur, maioribus imputatur. Quem Isidori locum D. Thomas infra qu. 73. art. 10. adhibet ad probandum quod magnitudo personæ peccantis aggravet peccatum. Ubi & in corpore articali varias hujus aggravationis causas congerit, que ibidem videri possunt. Hinc etiam Salvianus lib. 4. de Gubern. sic in Christianos peccantes graviter invehit: Omnis Christianorum culpa Divinitatis injuria est; atrocius sub sancti nominis professione peccamus. Ipsi errores nostros religio quam profitemur accusat. Ex circumstantia vero loci Tullius Antonii, qui in concione quam habebat ad populum evocaverat, sceditatem eleganter exaggerat, his verbis: Si inter cenam in tuis illis immanibus poculis hoc tibi accidisset, quis non turpe diceret? In catu vero populi Romani, negotium publicum gerens, magister equitum, curru turpe esset, si vomens frustis esculentis vinum redolentibus, gremium suum, & totum tribunal implevit.

Videri etiam potest D. Hieronymus in epistola in epatoria ad Sabianum Diaconum, qui virginem quandam facram, è monasterio Bethlehemitico ad stuprum, fugamque sollicitaverat: ibi enim hoc immane scelus, à circumstantia loci facti, in quo commissam fuerat, mitum in modum exaggerat, his verbis, quibus ipsam alloquitur: Infelicissime mortalium, tu speluncam illam, in qua Dei Filius natus est, & veritas de terra orta est, & terra dedit fructum suum, de stupro conducturus ingrederis? Non times, ne de præsepi infans vagiat, ne puerpera Virgo te videat, ne Mater Domini contempletur? Angeli clamant, Pastores currunt, stella de super rutilat, Magi adorant, Herodes terretur, Hierosolyma conturbatur, & tu cubiculum Virginis, decepturæ Virginem irrepitæ Paveo miser, & tam morte quam corpore perhorresco, non possum ultra progredi, prorumpunt lacrimæ antequam verba, & indignatione pariter ac dolore, in ipso meatu faucium spiritus coarctatur. Vbi mare illud eloquentia Tulliana? ubi torrens fluvius Demosthenis? Nunc perfectio muti essetis ambo, & vestra lingua torpesceret: inventa est res quam nulla eloquentia explicare queat; reperitum est facinus, quod nec nimis fingere, nec scurrilè ludere, nec Attellanus possit effari.

Denique de circumstantia, te innotis eleganter differunt D. Chrysostomus, & S. Leo Papa: hic enim term. 7. de Passione, scelus Judæorum, èd quod in festo Paschali Christum occiderint, lic exprobrat: Quando qui ornare templum, mundare vasa, victimas providere, & legitimis purificationibus sacratorem diligentiam adhibere debeverant, parricidalis odii furore concepto, ad unum opus vacant, & in unum facinus simili crudelitate conjurant. Ille vero homil. 49. in Matth. crimen Herodis, qui ipso die natalis sui, necem Joanni Baptistæ, aggravat ex circumstantia hujus temporis: Tempore ipsius importunitas (inquit) scelus Herodis mirum in modum amplificat. Nam quando gratias Deo agere oportebat, qui eum illo die in lucem perduxit, tunc nefandissimam eadem committit. Quando vincitiam ex auro solvere debebat, ad vincula iniquissima suo jussu mors accessit, &c.

Potest etiam probari conclusio, destruendo præcipuum fundamentum adversæ sententiæ.

Duran.

21.

22.

23.

Durandus enim & Conradus afferunt, actus humanos nullam desumere bonitatem vel malitiam à circumstantiis, quia existimant eas, dum actum humanum efficiunt, transire in rationem objecti, & sic non habere amplius rationem circumstantiæ: Sed licet interdum hoc accidat, sicut quando actus est indifferens ex sua specie & objecto, & sic moraliter bonus vel malus in individuo (tunc enim, ut articulo præcedenti annotavimus, prima circumstantia, à qua accipit bonitatem aut malitiam, transit in objectum) hoc tamen in aliis casibus non evenit: Ergo ruit præcipuum fundamentum adversa sententia. Major patet ex dictis initio hujus articuli, Minor verò suadetur. Objectum volitionis illam specificans, est id quod est volitum per se, directè, & immediatè, non verò quicquid est volitum indirectè, secundariò, & mediatè; objectum enim propriè & strictè sumptum, dicitur id quod primò & per se objicitur actui, & ab eo attingitur: Atqui circumstantiæ non sunt per se, primariò & immediatè volitæ, sed secundariò tantum, mediatè, & per modum adjuncti, seu accessorii: Ergo non semper transeunt in objectum specificans volitionem.

24. Confirmatur: Si circumstantiæ semper transirent in rationem objecti specificantis, sequeretur quòd actus intentus ut quatuor distingueretur specie ab actu intento ut sex; nam illi actus haberent diversa objecta specificantia. Ex quo ulterius sequeretur, non posse hominem continuare actum charitatis ut quatuor, usque ad intentionem ut sex, quæ enim specie differunt, continuari non possunt: Sed hæc sunt falsa & absurda, atque à communi Theologorum sententia aliena: Ergo, &c.

25. Denique suaderi potest conclusio ex infra dicendis: Nam ut ostendemus disp. 5. nullus est actus, etiam elicitus à voluntate, indifferens in individuo: Ergo nullus est qui non habeat bonitatem vel malitiam accidentalem ex circumstantiis. Probatur Consequentia: ratio enim ob quam non potest dari actus indifferens in individuo, est quia nullus dari potest, qui non habeat suas circumstantias, ex quibus fiat bonus, vel malus, ut ibidem patet.

§. II.

Solvuntur Objectiones.

26. Objicies primò: Ut aliquid tribuat actibus humanis bonitatem aut malitiam, debet esse volitum: Sed omne quod est volitum, est objectum volitionis, sicut omne quod est visum, est objectum visionis: Ergo nihil potest tribuere bonitatem aut malitiam volitioni, præter ejus objectum. Et ita videtur docere D. Thomas hic qu. 19. art. 2. ubi expressè docet actum interiorem voluntatis in sua bonitate dependere tantum ab objecto; in quo distinguit ipsum ab actu exteriori, quem asserit dependere in sua bonitate ab objecto, & à circumstantiis.

27. Respondeo, ut aliquid tribuat bonitatem aut malitiam actui voluntatis, sufficere quòd sit volitum utrumque, sive primariò, & formaliter, sive secundariò & virtualiter, sive directè sive indirectè: quamvis autem circumstantiæ non sint primariò, formaliter, & directè volitæ; sed solum objectum essentialiter specificans, sunt tamen volitæ secundariò, virtualiter, aut indirectè: cum enim voluntas sit potentia spiri-

tualis non alligata organo, reflectitur supra se ipsam, & denominat volitum necdum objectum specificativum, & circumstantias ex parte ipsius se tenentes, sed etiam (virtualiter saltem & reflexè) ipsummet actum, & quicquid se tenet ex parte ejus. In quo differt à potentia viva, quæ cum sit corporæ, & organo corporali affixa, non reflectitur supra suum actum, nec proinde ipsum, nec ea quæ se tenent ex parte ejus, denominat viva, sed solum objectum, & ea quæ se tenent ex parte ipsius. Ex quibus patet, quòd voluntatis actus potest habere bonitatem aut malitiam, necdum ab objecto, & ab his quæ se tenent ex parte ejus, sed etiam ex his quæ tenent ex parte ipsiusmet actus.

Ad locum verò D. Thomæ respondent aliqui, ipsum loqui de bonitate essentiali & specifica actus interioris voluntatis; hæc enim à solo objecto dependet; non verò de bonitate accidentali, cum hæc sumatur & dependeat à circumstantiis.

Sed hæc solutio, seu expositio facile refellitur: quia D. Thomas ibi apertè ponit differentiam inter actum interiorem & exteriorem, in hoc quòd bonitas actus interioris solum definitur ex objecto, bonitas verò actus exterioris sumitur etiam ex circumstantiis: si autem loqueretur tantum de bonitate essentiali & specifica, non posset tale discrimen subiltere; cum consistet non solum actum interiorem, sed etiam exteriorem, habere bonitatem vel malitiam essentialem ex solo objecto, aut materia circa quam versantur, ut furtum ex re aliena; ex circumstantiis verò solum bonitatem, vel malitiam accidentalem desumere.

Alii respondent S. Thomam non velle, quòd tota bonitas actus interioris sumatur ex solo objecto, sed solum quòd ad bonitatem actus interioris bonitas objecti sufficiat, etiam si desint circumstantiæ: si tamen hæc adiant, bonitatem vel malitiam illi tribuunt.

Sed hæc quoque interpretatio facile impugnatur: tum quia pariter ad bonitatem actus exterioris sufficit bonitas objecti, quamvis nullæ sint circumstantiæ: tum etiam quia D. Thomas non solum asserit objectum sufficere ad bonitatem actus interioris, sed dicit hæc à solo objecto pendere.

Tertia expositio est aliorum, qui volunt S. Thomam nomine actus interioris intelligere primum actum voluntatis circa finem, qui dicitur simplex volitio: hic enim (inquiunt) propter suam simplicitatem, & quia abstrahit ab executione, solum dependet ab objecto in sua bonitate & malitia, non verò à circumstantiis. Verum (præterquam quòd etiam talis actus habet suas circumstantias morales, à quibus sumit aliquid bonitatis aut malitiæ, ut intentionem, & durationem) manifestum est, D. Thomam de eo solum actu non loqui, sed etiam de intentione, electione, aliisque actibus internis, qui circa finem aut media versantur: cum in nullo alio loco de principiis moralitatis actus interioris, disputet, quam in illa quæst. quare si omnes actus à voluntate elicitos, sub nomine actus interioris non comprehenderet, diminutè & inadæquatè procederet in hoc morali tractatu. Unde etiam exclusæ manet aliorum solutio, qui dicunt, D. Thomam nomine actus interioris, intelligere solum actum voluntatis imperantem, qui propriè interior est: hic enim (inquiunt) habet

habet solum bonitatem ab objecto, quia quod est finis & circumstantia actus imperati, transit in obiectum imperantis. Manet, inquam, exclusa hæc solutio: tum quia non solum actus imperatus, sed etiam imperans habet bonitatem & malitiam ex circumstantiis, ut patet cum ex intentione adulterandi in loco sacro, voluit furandi imperatur; illa enim intentio gravius peccatum est, & specialem habet deformitatem & malitiam ex tali circumstantia loci: tum etiam quia probabile non est, D. Thomam loco citato, ubi de Principiis Moralitatis actus interioris generaliter disputat, suam doctrinam coarctare & limitare ad solum actum interiore imperantem, & actus interiores imperatos prætermittere. His ergo solutionibus confutatis

Dicendum est, quod quando S. Thomas docet actum interiore voluntatis ex solo objecto dependere, nomine obiecti intelligit non solum id quod voluntas directe, primario, & immediate vult, sed etiam quicquid est ab ea volitum, sive immediate, sive mediate, sive primario, sive secundo, sive per se, sive per accidens, sive directe, sive indirecte, quomodo cumque enim sit aliquid volitum, aliquo modo voluntatis obiectum est. Et de hoc objecto sic universaliter sumpto verum est, bonitatem actus interioris a solo objecto dependere: nam et si dependeat etiam a circumstantiis, hæc tamen continentur intra obiectum voluntatis sic large & improprie sumptum. Licet ergo tam actus interior voluntatis, quam actus exterior aliarum potentiarum, habeant bonitatem & malitiam ex circumstantiis; quia tamen hæc non sunt obiectum actus exterioris aliarum potentiarum, bene tamen actus interioris voluntatis, eo quod per ipsum sunt aliquo modo volitæ; bonitas actus exterioris non ex solo objecto dependere dicitur, bene tamen bonitas actus interioris voluntatis.

Obijcies secundo: Circumstantia ut plurimum sunt extrinsecæ actui humano, ut patet de loco & tempore: Ergo non dant illi bonitatem vel malitiam morale intrinsecam, sed tantum extrinsecè illum bonum aut malum denominant. Consequenter videtur bona: quod enim dat bonitatem vel malitiam intrinsecam alicui subjecto, debet ipsi esse intrinsecum.

Respondeo concessio Antecedenti, negando Consequentiam: si enim hic discursus valeret, probaret etiam quod obiectum non daret actui humano aliquam bonitatem vel malitiam morale intrinsecam, quia obiectum est extrinsecum actui, sicut sunt extrinsecæ circumstantia. Quemadmodum ergo actus humani desumunt ab objecto bonitatem vel malitiam morale intrinsecam, specificam, & essentialem, quia licet illud sit actui extrinsecum, ordo tamen transcendentalis est ipsum ei intrinsecus est, ut articulo præcedenti declaravimus; ita quoque a circumstantiis accipiunt bonitatem vel malitiam morale intrinsecam, sed accidentalem; quia pariter ordo transcendentalis, quem dicit actus humanus ad circumstantias, ei intrinsecus est.

Quæres, an ex singulis circumstantiis proveniat actui humano aliqua bonitas, vel malitia moralis, vel solum ex aliquibus?

Respondeo nullam esse circumstantiam morale, quæ non addat aliquid bonitatis, aut malitiae, ubicumque reperitur in ratione circumstantia moralis; unde si alicubi circumstantia nihil

addant bonitatis aut malitiæ moralis, signum est eas non esse circumstantias morales, sed physica accidentia respectu actus, cui nihil addunt moralitatis. Ratio est, quia de ratione circumstantia moralis, ut talis, est afficere moraliter, & modificare actum humanum: non potest autem actus modificari moraliter, nisi aliquo modo moraliter immutetur; immutari vero non potest moraliter, nisi morale aliquid accipiendo, quod non potest esse nisi bonitas aut malitia, quæ sunt duæ species in quas moralitas adæquatè dividitur.

Confirmatur: Vel actus ex circumstantiis habet specialem convenientiam aut disconvenientiam ad rationem, vel non? Si secundum dicitur, & circumstantia non sunt morales, sed mera accidentia physica. Si verò habet ex illis specialem convenientiam vel disconvenientiam ad rationem, necesse est ut ab eis etiam specialem bonitatem morale aut malitiam desumat, subindèq; nulla erit circumstantia moralis, quæ, in quantum talis, non tribuat actui humano, quem afficit & modificat, aliquam bonitatem vel malitiam.

Dices primò: Circumstantia quis, dicit conditionem seu dignitatem personæ: sed dignitas personæ non dat aliquam specialem bonitatem aut malitiam actui; nam si duo homines inæqualis sanctitatis eandem operationem bonam cum eadem intensione ac iisdem circumstantiis eliciant, actio illius, qui erit majori sanctitate præditus, non erit melior, nec magis meritoria, quam operatio alterius, minoris sanctitatis: similiter si idem vir maxima sanctitatis peccet vel venialiter, vel mortaliter, ejus peccatum cæteris paribus non erit gravius, quam peccatum alterius viri minoris sanctitatis, aut etiam peccatoris: Ergo a circumstantia quis non provenit actui humano aliqua bonitas vel malitia moralis.

Respondeo concessio Majori, negando Minorem. Ad cujus primam probationem dicendum, verum quidem esse, quod quando major dignitas personæ se habet solum per accidens, & pure materialiter, ac concomitanter ad actionem quam elicit, tunc ex illa non provenit actui major dignitas moralis; secus tamen quando illa conditio personæ non se habet ut purum accidens physicum respectu operationis, sed quodammodo per se: unde comestio Regis v. g. est ejusdem rationis cum comestione rustici, quia dignitas regia ad talem actionem merè per accidens & concomitanter se habet; at verò genuflexio Regis & genuflexio rustici non sunt ejusdem dignitatis & valoris moralis, quia genuflexio Regis est reflexiva supra suppositum ac regiam dignitatem, quatenus Rex per illam se submittit & humiliat, ipsamque dignitatem regiam, quodammodo subjicit. Ex quo inferunt Theologi in Tractatu de Incarnatione, actiones Christi Theandricas fuisse infiniti valoris: quia cum essent reflexivæ supra suppositum divinum, inde trahebant infinitam dignitatem. Cum ergo major sanctitas se habeat per accidens, & merè concomitanter in eo qui ferventior seu intensior actum non elicit, ab illa non provenit actui humano specialis aliqua bonitas moralis.

Ad aliam probationem similiter dicendum, quod major sanctitas personæ se habet per accidens ad peccatum, quamvis ratione alicujus adjuncti (puta ratione perfectioris cognitionis, & ingratitude, quæ possunt intervenire quando peccatum procedit ex malitia) possit ad illud se

F f habere

habere per se Unde in primo casu sanctitas personæ non est circumstantia moralis peccati, & ita non facit illud gravius: imò tale peccatum est quodammodo leuius, ut docet S. Thomas 2. 2. qu. 186. art. 10. dicens: *Si religiosus non ex contemptu, sed ex infirmitate, vel ignorantia, aliquid peccatum, quod non est contra votum sui professionis, committat absque scandalo, leuius peccat eodem genere peccati, quam secularis: & subdit rationem, quia citius resurgit, & minus in peccato perseverat.* In secundo autem casu maior sanctitas aut dignitas personæ est circumstantia moralis peccati, & ita facit illud gravius, iuxta illud Satyrici Poeta:

*Omne animi vitium tanto conspectus in se
Crimen habet, quantum qui peccat major habetur.*

39. Dices secundò: Si circumstantia quæ significat materiam quantitatem, tribueret actui humano bonitatem aut malitiam, actus qui versaretur circa materiam infinitæ quantitatis, esset infinitæ malitiæ aut bonitatis: v. g. volitio dandi elemosinam infinitis hominibus, iurandi infinitam pecuniam, aut occidendi infinitos homines: Sed hoc dici nequit, cum nihil creatum sit infinitum simpliciter: Ergo &c. Minor recipitur ab omnibus, Sequela verò Majoris probatur: Quia si quantitas tribuit bonitatem vel malitiam actui, maior quantitas tribuet maiorem, & infinita infinitam.

40. Respondeo negando sequelam Majoris. Ad cuius probationem dicendum, quòd quamvis bonitas & malitia actus crescunt, crescente bonitate aut malitiâ objecti, non tamen ad æqualitatem quantitatis ipsius, sed proportionaliter, ad modum quo objectum attingitur à voluntate per talem aut talem actum, & cum tali aut tali affectu sive conatu: quantumcumque autem objectum sit infinitæ quantitatis, modus tamen quo attingitur à voluntate, tam ex parte cognitionis, quam ex parte affectus & conatus, semper infinitus est, ac proinde licet objectum sit in quantitate infinitum, nusquam tamen tribuit actui infinitam bonitatem aut malitiam.

41. Dices tertio: Intensio actus est una ex circumstantiis ejus, quæ dicitur *quomodo*: Sed illa non tribuit actui specialem bonitatem aut malitiam: Ergo ex omnibus circumstantiis non provenit actibus humanis bonitas aut malitia specialis. Major patet, Minor probatur. Circumstantia non potest dare bonitatem aut malitiam actui, nisi sit volita: Sed intensio actus non est volita ab operante, quia non est ab illo cognita; nullus enim cognoscit quàm intensus sit actus quem elicit, & quantam habeat latitudinem gradualem: Ergo intensio non tribuit actui bonitatem aut malitiam specialem.

42. Respondeo concessâ Majori, negando Minorem. Ad cuius probationem dico, quòd licet intensio quantum ad determinationem graduaalem, scilicet in quantum habet tres vel quatuor gradus, non sit cognita ab operante, ab eo tamen cognoscitur quantum ad magnitudinem & parvitatem in communi, & sine determinatione ad gradus; & hoc sufficit ut sit ab ipso volita, subindeque ut det specialem bonitatem aut malitiam actui.

43. Dices quarto: Si duratio seu continuatio actus, quæ est circumstantia *quomodo*, augeat ejus bonitatem aut malitiam, sequitur actum conti-

nuatum per horam habere infinitam bonitatem aut malitiam. Sed hoc repugnat, cum nihil creatum possit esse infinitum: Ergo &c. Sequela probatur, nam prædictus actus in omnibus & singulis partibus vel instantibus illius horæ, debet habere novum bonitatis vel malitiæ gradum. Ergo cum in qualibet hora sint partes, & instantia infinita, habebit in illa infinitos gradus bonitatis & malitiæ, partibus & instantibus illius horæ correspondentes, subindeque infinitam bonitatem aut malitiam.

Respondeo negando sequelam. Ad cuius probationem dico, quòd sicut partes & instantia illius horæ, quamvis sint infinita, non efficiunt infinitam durationem, sed finitam, & clausam intra terminos unius horæ ita omnes gradus bonitatis aut malitiæ, quos acquirit actus durans per illam horam, quamvis sint infiniti, & omnibus & singulis partibus vel instantibus illius horæ correspondent, non efficiunt bonitatem aut malitiam infinitam, sed finitam & limitatam, ac inter certos terminos comprehensam. Ratio est, quia augmentum regulari debet secundum partes certas & aliquotas, non secundum proportionales & confusas: in casu autem argumenti, tam partes durationis, quam gradus bonitatis vel malitiæ actus illis correspondentes, majori ex parte sunt confusa & incerta, & ideo quamvis sint infinita, non efficiunt augmentum infinitum. Quod potest explicari ac illustrari exemplo calefactionis, vel alterius actionis inenihæ, quæ etiam si continuo duret per spatium unius horæ v. g. & in omnibus ac singulis horæ partibus vel instantibus producat aliquem gradum caloris, acque adeò per totam horam infinitos gradus, non ideo tamen producit calorem infinitum; quia gradus isti majori ex parte sunt indeterminati & confusi.

Addo quod, ad bonitatem & malitiam moralem in actu requiritur advertentia rationis, & volitio operandi: licet autem sit distincta advertentia rationis ad primum instans in quo voluntas incipit operari, & expressa volitio in eo instanti operandi, & similiter in partibus aliquoties & determinatis, non tamen est distincta advertentia ad singula instantia continuativa, nec ad singulas partes proportionales, neque expressa volitio in illis operandi; cum tam instantia continuativa, quam partes proportionales, confuso modo stant & transeant.

Quæres utrum, quando actus uno tantum instanti durat, habeat aliquam bonitatem aut malitiam ex circumstantia durationis?

Respondent aliqui, quos tacito nomine refert Curiel. hic art. 3. dubio unico, §. Ad tertium respondetur, durationem non esse circumstantiam moralem, arguentem vel minuentem bonitatem aut malitiam actus, nisi continuetur ultra primum instans in quo incipit actus. Rationem assignant, quia quilibet actus ad sui existentiam, & moralitatem specificam & substantialem, quam desumit ab objecto, requirit aliquam durationem, quæ non potest esse minor quam unum instans: Ergo si aliquis actus duret tantum uno instanti, non habebit bonitatem aliquam aut malitiam ex circumstantia durationis sed solum ex objecto. Sed hæc opinio, licet videatur plausibilis, vera tamen non est: nam sicut voluntas operatur bene aut male in genere

generis moris, bonitate aut malitiâ substantiali, A quia habet objectum bonum aut malum; ita operator bene aut male bonitate aut malitiâ accidentali, quia ejus operatio exercetur cum plena advertentia rationis in hoc instanti: Ergo licet actus uno tantum instanti duret, habet tamen aliquam bonitatem aut malitiam ex circumstantia durationis.

Confirmatur: Quilibet actus dum incipit, habet specialem aliquam difficultatem, sive statim desinat, sive non, quam non habet postquam semel incepit; ad quod alludit Poëta, dum dicit: *Dimidium facti qui bene cepit habet*: sicut etiam dum continuatur, habet aliquam difficultatem, quam adhuc non habet dum incipit; ob quam rationem ad perseverandum in bono requiritur specialis virtus, ut docet S. Thomas 2. 2. qu. 137. art. 1. Sed hæc difficultates distinctæ sunt ab ea quam habet actus ex objecto: Ergo ratione utriusque habet actus aliquid bonitatis supra eam quam desumit ex objecto, sicque licet uno tantum instanti duret, habet aliquam bonitatem aut malitiam ex circumstantia durationis.

Ex dictis inferes cum D. Thoma art. 10. & 11. hujus questionis, circumstantias interdum mutare speciem bonitatis vel malitiæ moralis, aliquando eam non mutare, sed duntaxat augere intra eandem speciem.

Probatur: Ubi est specialis aliqua conformitas vel difformitas ad regulas morum, ibi est nova species bonitatis aut malitiæ moralis: Sed circumstantiæ interdum habent specialem conformitatem vel difformitatem ad regulas morum, diversam omnino & alterius linearum ab ea quæ est in objecto; ut patet cum aliquis furatur ad fornicandum; deformitas enim, quæ est in fornicatione, est diversæ rationis & speciei ab ea quæ reperitur in furto: Ergo circumstantiæ interdum trahunt actum humanum ad moralitatem diversæ speciei ab illa quæ est in objecto.

Quod autem aliquando non mutant speciem bonitatis aut malitiæ, sed eam duntaxat augeant D intra eandem speciem, patet eadem ratione: interdum enim circumstantiæ non dicunt specialem ordinem conformitatis vel difformitatis ad regulas morum, sed tantum modificant ordinem objecti ad easdem regulas; sicut cum quis elicit actum odii vel amoris intensissimum; intensio enim actus non trahit ipsum ad moralitatem diversæ rationis & speciei ab ea quam habet ex objecto, sed tantum ipsam auget & modificat.

ARTICULUS III.

An Actus humani desumant à fine operantis aliquam bonitatem vel malitiam, specie diversam ab ea quam habent ex objecto?

Licet finis sit una ex circumstantiis, de quibus disputavimus articulo præcedenti, scilicet circumstantia cur: nihilominus quia præcipua est, & habet rationem principii respectu humanarum actionum, de illo seorsim ac specialiter agimus; S. Doctorem imitantes, qui specialiter de hac circumstantia disserit art. 4.

hujus questionis, ubi querit in actio humana sit bona vel mala ex fine? Disputant autem interpretes, an nomine finis intellexerit finem operis vel operantis? Cui difficultati breviter respondeo, haud dubie D. Thomam nomine finis intellexisse finem operantis, sive extrinsecum, non autem finem operis, sive intrinsecum. Ratio est, quia D. Thomas loquitur de fine secundum quod distinguitur ab objecto, aliàs actum ageret, & bisidem repereret, cum art. 2. querat *utrum actio hominis habeat bonitatem vel malitiam ab objecto?* Sed finis distinctus ab objecto est finis operantis, non verò finis operis; iste enim coincidit cum objecto, & est ille in quem actio suâ naturâ inmediate tendit: Ergo D. Thomas loquitur de fine operantis, non verò de fine operis. Hoc præmissis: pro resolutione difficultatis propositæ

Dico primò: humana actio interdum ultra bonitatem, vel malitiam, quam sumit ex objecto, habet aliam ex fine operantis. Dixi interdum, quia aliquando non datur in actione humana finis operantis distinctus à fine operis, ut cum quis facit eleëmofynam ex solo fine misericordiæ qui est subvenire alienæ miserix, vel reddit debitum ex amore iustitiæ.

Conclusio sic explicata probatur primò auctoritate D. Thomæ, qui eam expressè docet hic art. 4. in Corp. ubi ait: *Actiones humane, & aliæ quorum bonitas dependet ab alio, habent rationem bonitatis ex fine à quo dependent. Præter bonitatem absolutam quæ in eis existit. Et subdit: Sic igitur in actione humana bonitas quadruplex considerari potest. Una quidem secundum genus, prout scilicet est actio, quia quantum habet de actione & entitate, tantum habet de bonitate. Alia verò secundum speciem, quæ accipitur secundum objectam conveniens. Tertia secundum circumstantias, quasi secundum accidentia quædam. Quarta autem secundum finem, quasi secundum habitudinem ad bonitatis causam. Ubi S. Doctorem bonitatem naturalem actionis vocat genericam, non quia sit genus ad alias bonitates (potius enim comparatur ad illas sicut subiectum ad accidentia) sed quia consequitur rationem genericè communem actionis physice spectatæ. Bonitatem verò moralem, quæ est ex eo objecto, absolutam appellat, non quòd non dicat habitudinem transcendentem ad objectum, sed ut distinguat illam à bonitate, quæ est ex fine operantis; hæc enim non convenit actioni, nisi prout ab agente ordinatur ad ulteriorem finem; cum tamen illa ipsi conveniat antecederet ad ordinationem in ulteriorem finem.*

Probatur secundo conclusio ratione D. Thomæ. Quælibet res sicut se habet ad esse, ita & ad bonitatem; unde quorum esse ab alio non dependet, etiam bonitas eorum non dependet ab alio, ut patet in Personis divinis: Sed sicut esse rei dependet ab agente & forma, ita bonitas & esse actionis humane dependet à fine; cum omnis actio humana sit propter finem; Ergo præter bonitatem quam habet ex objecto, aliam desumit à fine extrinsecò, ad quem ordinatur ab agente, quæ nihil aliud est quàm habitudo à quibus ad talem finem ut recte rationi consonum. Unde qui fecit aliquid ex voto, ultra honestatem operis, addit honestatem & meritum religionis, & qui furatur ad mœchandum, præter peccatum furti, committit peccatum fornicationis vel adulterii.